

ACZÉL TAMÁS: VIHAR ÉS NAPSÜTÉS

(Regény. Athenaeum.)

Kossuth-díjas írónk hatalmas feladatra vállalkozott felszabadulásunk s az ezt követő évek nehéz harcainak, a munkásosztály nagy építő tevékenységének, demokráciánk építésének irodalmi megrajzolásával. Ennek a minden szempontból időszerű feladatnak első lépése volt „A szabadság árnyékában“. A most megjelent második regény tulajdonképen folytatása az előbbinek, jelentősége és méretei miatt azonban elengedhetetlenül úgy kell vele foglalkoznunk, mint önálló művel. A végső egybevetést, kiértékelést — úgy véljük — a ciklus minden tagjának elkészülte után látszik célszerűnek megtennünk.

Egy esztendő kavargása, forrongása, züllesztő és építő munkájának tükre a *Vihar és napsütés*. Az infláció évée. 1945 őztől a forint megszületéséig eltelt idő körvonalai bontakoznak ki fővárosunk, az ország szíve keresztmetszetén keresztül. A munkásság, egy üzem élete, a két munkáspárt szembenállása, a gyár tulajdonosa, a minisztériumokban bennülő és romboló reakció, az ellátás nehézségei, nagyvonalú, az amerikaiakkal és az esztergomi primási székkel is kapcsolatot fenntartó csempészbanda, volt katonatisztek ostoba, de rombolásokra elszánt csoportja, a nagy- és kiskereskedelem manipulációi, hazaszökött vagy kintmaradt nyugatosok kavargó, a halálért és az életért küzdő típusai, egyénei vagy rétegei vonulnak át szemünk előtt a felezernél is terjedelmesebb oldalú műben. Egyszóval egy esztendő — éspedig egy nagyon fontos esztendő — igazi tükre kíván lenni ez a könyv. Mindenesetre erről a pontról kell közelednünk is hozzá. Vessük össze a tükörképet az eredetivel, a társadalmi életet — amelyet ábrázolni akar az író — a művészi alkotással — ahogy ábrázolta. Vagyis döntő, hogy a művész az ábrázolt élet lényeges vonásait, fő áramlatait, legjellemzőbb típusait milyen mélyen és igazán rajzolta meg.

És itt rá kell mutatnunk a *Vihar és napsütés* döntő jelentőségére. Amit ír, az legfőbb vonalaiban igaz és sok esetben a történések gyökeréig ás le. Amit lát és hisz az író, azt jól érzékelhetően, elhittően, helyes eszközökkel és érdekesen írja meg. Persze csak a mű kézbevétele után látjuk mindnyájan — s bizonyára Aczél Tamás is —, mekkora felelősség ilyen munkára vállalkozni. Egy-egy ilyen nagy regényen keresztül — mert nem vitás: nagy regényt tartunk kezünkben — érvényesül igazán a szocialista regényírás ama követelménye, hogy a mű művészi eszközökkel vetítse a dolgozó tömegek elé a megtett utat, munkája eredményeit, s egyben előre is mutasson a jövő felé. Aczél Tamás regénye nem fullad bele a tények felsorolásába, a döntő győzelem, egy részlegének sikeres megvívását jól boncolja ki. Minden olvasó előtt világosan áll, hogy az Első Magyar Csavargárban a kommunistáknak van igazuk, Holdernek és hű társainak, akik e hónapokban számban még nagyon kevesen vannak ugyan, de az igazság az ő oldalukon van. Világos az olvasó előtt, hogy a szociáldemokrácia eladja magát tőkés urának, soraiban meg-

húvik a reakció; világos, hogy minden talpalatnyi pozícióját csak vér árán adja át a tőkés társadalom előretolt sokkarú polipja. Kiderül, mennyire mélyen benne élnek társadalmi életünkben a rothadt maradványok gyökerei, s ha csak egyetlen pillanatra vesztünk is éberségünkben, hol útt, hol ott üti fel a fejét: minisztérium, lopás, szabotázs, áruelvonás, stb. Ökölbe szorul a kezünk sok kitűnő lap olvasásakor, vele korog a gyomrunk szegény munkáséval, most látjuk igazán, életünk ama esztendőjében milyen aljas úton akartak főnkretenni bennünket, s hogy minden darab földért, minden eredményünkért nagyon szívósan meg kellett és meg kell ezentúl is küzdenünk.

Hogy Aczél Tamás új regénye mindezt világos esetvonalásokkal elénk tárhatja, amögött kimondatlanul is ott lebeg felszabadításunk ténye és az azóta is állandóan érezhető segítség nagy barátunk, a Szovjetunió részéről.

Növelik a mű életszerűségét azok a kapcsolatok, amelyekre az író gyakran utal, mint pl.: Nagy Ferenc a miniszterelnök; a Kisgazdapárt győzött a 45-ös választásokon; Jurcsák közellátási miniszter-ségének említése; von Krause német hadseregtábornok, Pfeiffer államtitkár, Esztergom szerepe stb.

Néha megdöbbenően ki tud fejezni pár mondattal eseményso-rokat. Ahogy az ellenség, Vajthó Ferenc miniszteriális úr hangoztatja a kommunista Holder előtt, hogy *elég volt a harcból, mindenféle harcból*, ahogy a háborúról beszél, de az osztályharcra gondol, ez a pár mondat kiváló írói jellemzésre vall.

Ami ellenvetést tennünk kell mégis e regénnyel szemben, az voltaképpen nem döntő kérdés, mégsem hallgathatjuk el, mert talán fel tudja használni az író a ciklus további darabjainak írásában: Úgy érezzük, kötelességünk is őt figyelmeztetni ezekre. Mi ezeket nem is hibáknak, csupán hiányoknak érezzük.

Setéth, a gyár szociáldemokrata titkára, bár erélyesen és eredménytelően dolgozó ellenség, *egyetlen ember* csupán. Háttérét, mélységét, emberi profilját sem látjuk. Talán ő a mű legmerekvebb figurája. Semmit sem látunk kivülről a munkásság ügyének elárulásából. Ugyanúgy: messze van valahol a háttérben a Párt. S ez fontosabb kérdés az előbbinél, mert amaz negatívum volt, ez viszont lendítő erő. Cser elvtárs, a kerületi titkár pár vonással megrajzolt ragyogó elvtárs, a regényben elég szó van kommunistákról, szidják őket eleget a reakciók, de maguk a kommunisták, akik pedig minden haladás mozgatói, szűk térben mozognak. Nem érezzük az országos távlatot. Ugyanígy hiányérzetünk marad a regény tulajdonképeni főalakja — ha ilyenről egyáltalán lehet beszélnünk —, Holder elvtárs személyéről. Miért nem szabad többet tudnunk róla, magánéletéről? Homályos célzás történik a közte és Marianne között épülő érzelmekre, de csak ígéretet kapunk e téren. Fabri Marianne jól fejlődő pozitív alak, de a regényből nem derül ki, s ezért egyelőre furcsáljuk, hogy Holder miért egy háromszoros gyilkos fasiszta hűgában talál magának párt.

A regény negatívjai, a gonosztevők egész sora gondosan jellemzett figurák — ha nem is mind típus —, akik nem egyszer a mi

Holderünk fölé nőnek. Jobban élnek előttünk, jobban ismerjük őket, többször van szó róluk.

A két nőalak megrajzolásában, Grillnében és Bodánében — két ellentétes pólus — sok újat adott az író. Grillnét teljes szívünkben gyűlöljük — ő, pedig mennyi ilyen él közöttünk még ma is! — és kívánnánk az ő figurájával kapcsolatban valamilyen megnyugtató feloldást. Bodané az igazi napsütés. Lassú, de éppen ezért következetesen és pompásan motivált fejlődése addig a csúcspontig, hogy előlki gyilkos férjét, igen jó szerkezeti megoldás.

Néhány romantikus szereplőt — Kereszttest, Krizsanicsot, a púpos kecskeszakállast — feleslegesnek érzünk. Ugyancsak felesleges, sőt bántó egy sokszor ismétlődő kiszólás, ami teljesen kiűt a stílusos sorokból.

A regény pergő ütemét vissza-visszafogja a volt katonatisztek és a Mironescu-kompania sűrű megjelenése, akik bár teljessé teszik a korképet, de csak laza szállal függnek össze a tulajdonképeni főseménnyel, azzal a harccal, amit Holderék az Első Magyar Csavargyárban végül is győzelemre visznek.

Nagy érdeklődéssel várjuk a ciklus folytatását, mert Aczél Tamást tehetsége, az igazság ábrázolásának szomjúsága és képessége hivatottá teszi nagy művek alkotására.

SOMFAY LASZLÓ

JURIJ LAPTYEV: HAJNAL

(Regény. — Új Magyar Könyvkiadó.)

Az orosz kolhozok élete tárul elénk ebben a könyvben. Laptjev csodálatos elevelességgel és teljességgel kelti életre azokat a küzdelmeket, amelyeket a győzelmes Nagy Honvédő Háború után kellett megvívni a szovjet kolhozok népének az új, az eddigieknél is nagyobb termelés megindítása érdekében. A kolhozok helyzete rendkívül nehéz volt ebben az időben. Az embertelen háború mindent felemészített: embert, állatot, gazdasági felszerelést egyaránt. Nem volt vetőmag és nem volt élelem sem elegendő. Hozzájárult ehhez az 1946-os rendkívül száraz esztendő is. 1946/47 kemény téli hónapjai után így érte a tavasz a Hajnal-kolhoz parasztjait is. Gép nem volt s emberek, állatok lesóványodtak. Az emberek nagy része megtorpant. Kicsinyes torzszalkodások, marakodások, irigykedések merítették ki erejüket. Hogyan indul itt meg a lendületes új élet? Kik és hogyan tudják ezt megindítani?

Toropcsin párttitkár úgy érezte, hogy a felelősség teljes súlya az ő vállára nehezedik s megdöbbenve látta, hogy barátja, Bubencov, akire leginkább számított volna, ivásnak adja magát s egyre inkább elveszti a nép becsülését. A háborúból rokkantan jött haza, féllábát vesztette el s ez belső meghasonlást okozott nála. „Főlöleges ember lettem“ — mondja ki maga fölött az ítéletet s felesége tiltakozására még nyomatékosabban megismétli: „Saját magamnak se kellek! Megérttetted?“ — Megértjük ezt nagyon jól, ha tudjuk, hogy azelőtt a munka hőseként ünnepelték itthon Bubencovot. A legkülönb trak-